

РОЗВИТОК СФЕРИ ПОСЛУГ В ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ*

©2018 МЕЛЬНИК Т. М., ПУГАЧЕВСЬКА К. С.

УДК 339.9:330.34

Мельник Т. М., Пугачевська К. С. Розвиток сфери послуг в економіці України

Стаття присвячена актуальному питанню місця сфери послуг в економіці України з метою ідентифікації напрямів просування вітчизняних послуг на зарубіжних ринках. Розгляд питання здійснюється на основі вивчення тенденцій зовнішньої торгівлі послугами в Україні в порівнянні із загальносвітовими тенденціями. Огляд наукових джерел у даному напрямку вказує на те, що серед науковців точаться дискусії щодо перспектив розвитку третинного сектора в розрізі груп країн за рівнем економічного розвитку. У статті охарактеризовано сучасні тренди розвитку світової торгівлі послугами, оцінено частку окремих груп країн у зовнішній торгівлі послугами. Проаналізовано географічну структуру експорту послуг України. Досліджено тенденції торгівлі інформаційно-комунікаційними послугами. Оцінено внесок окремих видів економічної діяльності у формування ВДВ. Визначено резерви розширення потенціалу сфери послуг в економіці України. Перспективним напрямом подальших наукових досліджень у цьому напрямі є ідентифікація інструментів просування експорту вітчизняних послуг на зарубіжні ринки.

Ключові слова: сервісна економіка, послуги, постіндустріалізація, зовнішня торгівля, експорт-промоушн, конкурентоспроможність.

Табл.: 6. **Бібл.:** 10.

Мельник Тетяна Миколаївна – доктор економічних наук, професор, завідувачка кафедри міжнародних економічних відносин, Київський національний торговельно-економічний університет (вул. Кіото, 19, Київ, 02156, Україна)

E-mail: melniknteu998@gmail.com

Пугачевська Катерина Сергіївна – кандидат економічних наук, старший викладач кафедри міжнародних економічних відносин, Київський національний торговельно-економічний університет (вул. Кіото, 19, Київ, 02156, Україна)

E-mail: kpuigachevska@gmail.com

УДК 339.9:330.34

Мельник Т. Н., Пугачевская Е. С. Развитие сферы услуг в экономике Украины

Статья посвящена актуальному вопросу значения сферы услуг в экономике Украины с целью идентификации направлений продвижения отечественных услуг на зарубежных рынках. Рассмотрение вопроса осуществляется на основе изучения тенденций внешней торговли услугами в Украине по сравнению с общемировыми тенденциями. Обзор научных источников в данном направлении указывает на то, что среди ученых ведутся дискуссии о перспективах развития третичного сектора в разрезе групп стран по уровню экономического развития. В статье охарактеризованы современные тренды развития мировой торговли услугами, оценена доля отдельных групп стран во внешней торговле услугами. Проанализирована географическая структура экспорта услуг Украины. Исследованы тенденции торговли информационно-коммуникационными услугами. Оценен вклад отдельных видов экономической деятельности в формирование ВДС. Определены резервы расширения потенциала сферы услуг в экономике Украины. Перспективным направлением дальнейших научных исследований в этом направлении является идентификация инструментов продвижения экспорта отечественных услуг на зарубежные рынки.

Ключевые слова: сервисная экономика, услуги, постиндустриализация, внешняя торговля, экспорт-промоушн, конкурентоспособность.

Табл.: 6. **Библ.:** 10.

Мельник Татьяна Николаевна – доктор экономических наук, профессор, заведующая кафедрой международных экономических отношений, Киевский национальный торговельно-экономический университет (ул. Кіото, 19, Киев, 02156, Украина)

E-mail: melniknteu998@gmail.com

Пугачевская Екатерина Сергеевна – кандидат экономических наук, старший преподаватель кафедры международных экономических отношений, Киевский национальный торговельно-экономический университет (ул. Кіото, 19, Киев, 02156, Украина)

E-mail: kpuigachevska@gmail.com

UDC 339.9:330.34

Melnyk T. M., Pugachevska K. S. The Development of Service Sector in the Economy of Ukraine

The article is concerned with the topical issue of the importance of the service sector in economy of Ukraine with the purpose of identification of directions of promoting the national services in foreign markets. Consideration of this issue is carried out on the basis of studying tendencies of foreign trade in services in Ukraine in comparison with global tendencies. The review of scientific sources in this direction indicates that discussions about the prospects of development of tertiary sector in the context of groups of countries according to the level of economic development are being held among scholars. The article characterizes the current trends in the development of world trade in services, assesses the proportion of individual groups of countries in the foreign trade in services. The geographical structure of exports of services of Ukraine was analyzed. Tendencies of trade in information-communication services were researched. The contribution of certain economic activities to the formation of GVA has been evaluated. The reserves for expansion of potential of service sector in the economy of Ukraine have been defined. The prospective direction of further scientific researches in this direction is identification of instruments of promotion of exports of national services to foreign markets.

Keywords: service economy, services, post-industrialization, foreign trade, export-promotion, competitiveness.

Tbl.: 6. **Bibl.:** 10.

Melnyk Tetyana M. – D. Sc. (Economics), Professor, Head of the Department of International Economic Relations, Kyiv National University of Trade and Economics (19 Kioto Str., Kyiv, 02156, Ukraine)

E-mail: melniknteu998@gmail.com

Pugachevska Kateryna S. – PhD (Economics), Senior Lecturer of the Department of International Economic Relations, Kyiv National University of Trade and Economics (19 Kioto Str., Kyiv, 02156, Ukraine)

E-mail: kpuigachevska@gmail.com

Ключовим структурним трендом розвитку світової економіки протягом останніх десятиліть є випереджаючий розвиток сфери послуг, що є основною характеристикою становлення постіндустріальної економіки. Лідерами постіндустріалізації залишаються економічно розвинені країни, частка

сектора послуг яких досягла майже 75% доданої вартості, що формується в економіці, тоді як у найменш

* Роботу виконано в межах НДР «Експорт-промоушн України в умовах дестабілізації глобальних торговельних регуляторів» (номер державної реєстрації 0117U007173).

розвинених країнах – до 50%. Для України зрушення, що відбулись у структурі ВВП за період з проголошення незалежності, також є показовими, адже частка сфери послуг у 1990 р. становила 30%, а у 2016 р. – уже 59,2%. Однак, незважаючи на майже двократне її збільшення, цей рівень все ще залишається нижче середньосвітового. Крім того, за цим показником Україна знаходиться поряд з країнами, що розвиваються, причому не найбільш динамічними темпами.

Упереважній більшості країн світу зростання частки сфери послуг відбувається на фоні зменшення індустріального сектора. У цьому контексті показовими є результати дослідження науковців Центру Разумкова, які виявили, що з моменту проголошення незалежності частка промисловості в Україні зменшилася із 45% до 25,6% ВВП (з них обробної промисловості – 14%). З цього випливає, що значною мірою процес постіндустріалізації в Україні є не лише наслідком випереджаючого розвитку сектора послуг, але й швидкої деіндустріалізації під впливом втрати конкурентоспроможності у відкритій для іноземної конкуренції економіці [1, с. 24].

Проблеми розвитку сфери послуг, теоретико-методологічні засади формування ринку послуг розглядаються в роботах таких вітчизняних учених: В. Сіденка [1], В. Гейця [2], А. Гриценко [2], М. Скрипниченко [3], Никифорок О. [4] та ін. Однак потребують подальших наукових досліджень питання, пов'язані з особливостями розвитку сфери послуг в Україні, що надасть можливість визначити перспективні напрями просування вітчизняних послуг на зарубіжні ринки. Отже, метою статті є дослідження сучасних трансформацій у динаміці та структурі сфери послуг в Україні.

За методологією національного рахівництва виробництво послуг обмежується видами діяльності, які здійснюються однією інституціональною одиницею для забезпечення вигід іншій одиниці [5].

У силу своєї природи послуги не мають гарантованих стандартів якості, а значить, послугам властивий високий ступінь невизначеності. Ця обставина ставить споживача послуг у невідгдане положення, тому що результат послуги, її корисний ефект він зможе оцінити лише після її надання; а виробникам у цих умовах складно здійснювати просування послуг [7, с. 14].

Останнє десятиріччя виявило низку важливих трендів структурних змін у світовій торгівлі, ідентифіковані Світовою організацією торгівлі, серед яких [1, с. 32]:

- ✦ випереджання зростання торгівлі послугами: за десятиріччя торгівля товарами збільшилася на 32%, послугами – на 64%;
- ✦ у структурі світової торгівлі послугами найвищі темпи зростання експорту туристичних та інших комерційних послуг (на 70%);
- ✦ стрімке зростання ринку комп'ютерних послуг, які складають 72% експорту послуг ІКТ і досягають 353 млрд дол. США;

- ✦ поширення сфери телекомунікаційних послуг завдяки тому, що мобільний зв'язок став доступний практично кожному (99,7 мобільних номерів на 100 жителів у 2016 р.);
- ✦ у сфері транспортних послуг, які до 2008 р. мали найвищий темп зростання, з 2014 р. намітився низхідний тренд, зумовлений наявністю надлишкових транспортних потужностей;
- ✦ подальше поширення глобальних ланцюгів створення вартості з метою оптимізації умов виробництва товарів і послуг (додана вартість кінцевих постачальників – 29,2%, постачальників компонентів виробництва – 70,8%, з них постачальників послуг – 37,7%);
- ✦ впровадження новітніх форм організації торгівлі послугами на основі використання цифрових технологій.

Якщо у 1980–1990 рр. на частку послуг припадало близько п'ятої частини світової торгівлі, то в останньому десятилітті ХХ ст. темпи збільшення їхнього експорту перевищували темпи зростання експорту товарів. Впродовж 2000–2016 рр. світовий експорт послуг збільшився на 25%, а динаміка змін, що відбулися в структурі економіки й використовуваних технологіях, свідчить про подальше розширення попиту на послуги та інтенсифікацію обміну ними у світі.

Про роль окремих країн і регіонів на міжнародному ринку послуг свідчать їхні частки у світовій торгівлі послугами. Зокрема частка розвинених країн на міжнародному ринку послуг зменшилася із 75,51% у 2000 р. до 68,38% у 2016 р., натомість частка країн, що розвиваються, та країн з транзитивною економікою за цей період суттєво зростає (табл. 1). Серед країн, що посилити свої позиції як експортери комерційних послуг, переважно країни Азійського регіону – Китай, Гонконг, Республіка Корея, Сінгапур, Тайвань, Індія, Таїланд. Водночас зростає імпорту послуг в країни, що розвиваються, передусім це стосується доступних і недорогих фінансових, комп'ютерних та інформаційних послуг, які сприяють підвищенню продуктивності праці в промисловості.

Також необхідно відмітити, що обсяг експорту послуг розвинених країн переважає над імпортом, однак у країнах з перехідною економікою та країн, що розвиваються, у цілому переважає імпорту послуг. Попри те, що міжнародний обмін послугами здійснюється в основному між розвиненими країнами, поступово збільшують свою участь у світовому експорті послуг країни, що розвиваються, та країни з перехідною економікою.

Участь окремої країни в міжнародній торгівлі послугами залежить від секторальної структури національної економіки, її науково-технічного потенціалу, інноваційної активності та дієвості інституційного механізму стимулювання і підтримки експорту.

Динаміка зовнішньої торгівлі послугами за групами країн світу у 2010–2016 рр.

Група країн	Рік							
	2010		2012		2014		2016	
	Обсяг (млрд дол. США)	Частка групи країн (%)	Обсяг (млрд дол. США)	Частка групи країн (%)	Обсяг (млрд дол. США)	Частка групи країн (%)	Обсяг (млрд дол. США)	Частка групи країн (%)
Експорт								
Світ	3918,7	100	4529,9	100	5153,5	100	4879,3	100
Розвинені країни	2723,8	69,51	3085,2	68,11	3534,7	68,59	3336,6	68,38
Країни, що розвиваються	1096,8	27,99	1319,8	29,13	1491,9	28,95	1435,7	29,43
Країни з перехідною економікою	98,1	2,50	125,0	2,76	126,9	2,46	106,9	2,19
Імпорт								
Світ	3823,9	100	4440,4	100	5070,3	100	4797,4	100
Розвинені країни	2379,4	62,22	2644,5	59,56	2966,5	58,51	2853,3	59,48
Країни, що розвиваються	1322,4	34,58	1628,2	36,67	1919,6	37,86	1817,7	37,89
Країни з перехідною економікою	122,2	3,20	167,6	3,78	184,2	3,63	126,5	2,64

Джерело: складено за даними Конференції ООН з торгівлі та розвитку (за відповідні роки). URL: <http://www.unctad.org> [9].

Оскільки доходи від експорту повинні покривати витрати на імпорт, для стабільного розвитку національної економіки необхідною умовою є забезпечення оптимальної пропорції між обсягами експорту/імпорту, а також підтримка тих галузей сфери послуг, які мають суттєвий вплив на формування конкурентоспроможної національної економіки [3, с. 175].

Впродовж 2007–2016 рр. економічне зростання в Україні характеризувалося нестабільністю, зниженням реальних темпів у 2008 р., кризовим спадом у 2009 р., наростаючим падінням ВВП, починаючи з 2013 р., і незначним поживленням у 2016 р. (табл. 2).

Найбільшим падінням відізнялося промислове виробництво (22% у 2009 р. і 13,4% у 2015 році), що зумовлено скороченням зовнішнього і внутрішнього попиту та інвестицій. Незважаючи на позитивну динаміку виробництва сільськогосподарської продукції протягом тривалого часу, у 2015 р. спостерігалось її скорочення на 4,8%. Разом з тим, за підсумками 2016 р. спостерігалось зростання промислового виробництва і сільського господарства на 2,8% та 6,1% відповідно.

Експорт й імпорт товарів і послуг у 2015 р. характеризувався безпрецедентним падінням у розмірі 30,9% та 27,6% відповідно. У 2016 р. падіння експорту становило 4,1%, а імпорт зріс на 3,7%. Незважаючи на це, сальдо торгівлі послугами залишається додатним протягом 2017–2016 рр. і за підсумками 2016 р. становить 4,6 млрд дол. США.

У географічній структурі експорту послуг протягом 2005–2016 рр. спостерігалось зменшення частки країн СНД з 43,7% до 37,78% (табл. 3).

Суттєво зросла частка країн ЄС – із 27,44% до 30,45%, що частково зумовлено підписанням Угоди про Асоціацію між Україною та ЄС, торговельна частина якої знайшла відображення у створенні Поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі з ЄС – широкомасштабної за змістом торговельної угоди, що спрямована на зменшення та скасування тарифів, які застосовуються сторонами щодо товарів, лібералізацію доступу до ринку послуг. Водночас доволі значимою за обсягами залишається частка експорту послуг до Америки (11,48% у 2016 р.).

Основну частку послуг вітчизняні підприємства експортують до Російської Федерації (31,2%), США (7,3%), Швейцарії (6,9%), Німеччини (4,9%) та Великої Британії (4,7%) (табл. 4). Висока частка експорту фінансових послуг до Кіпру та Віргінських островів відображає потребу вітчизняного бізнесу в оптимізації економічної діяльності через включення до операційних схем локальних компаній з країн, що мають ліберальніше фінансове регулювання, а також потребу у фінансуванні через залучення ресурсів з міжнародних ринків капіталів [6, с. 36]. Основна частка доходу від експорту послуг до Росії сформована прибутковим, але вузькоспеціалізованим транспортним сегментом, пов'язаним з транзитом вуглеводнів.

Індикатори розвитку економіки України, 2007–2016 рр.

Індикатор	Рік									
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
ВВП реальний, відсоткова зміна до попереднього року	7,9	2,3	-15,1	4,1	5,2	0,2	-4,6	-7,5	-10,0	2,3
Промислове виробництво, відсоткова зміна до попереднього року	10,2	-3,1	-21,9	11,2	8,0	-0,5	-4,3	-10,7	-13,4	2,8
Валова продукція сільського господарства, відсоткова зміна до попереднього року	-6,5	17,1	-1,8	-1,5	19,9	-4,5	13,3	2,8	-4,8	6,1
Інфляція, до грудня попереднього року	23,3	23	14,3	9,1	4,6	-0,2	0,5	24,9	48,7	12,4
Експорт товарів і послуг, відсоткова зміна до попереднього року	28,5	35,8	-40,7	-30,7	-11,2	-7,4	-5,2	-27,6	-30,9	-4,1
Імпорт товарів і послуг, відсоткова зміна до попереднього року	34,6	41,1	-46,9	-26,8	-2,2	-0,8	-3,4	-26,5	-27,6	3,7
Експорт послуг, млрд дол. США	9,0	11,7	9,6	11,8	13,8	13,6	14,2	11,5	9,7	9,9
У % до попереднього періоду	120,4	129,9	81,8	122,5	117,3	98,6	108,5	80,9	84,5	101,3
Імпорт послуг, млрд дол. США	5,0	6,5	5,2	5,4	6,2	6,7	7,5	6,4	5,5	5,3
У % до попереднього періоду	133,9	129,9	80,0	105,3	114,5	108,0	113,3	84,7	86,7	96,4

Джерело: складено за даними Державної служби статистики (за відповідні роки) URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> [10].

Таблиця 3

Географічна структура експорту послуг України, %

Рік	Країни СНД	Європа	Країни ЄС	Азія	Африка	Америка	Австралія	Інші країни
2005	43,70	29,03	27,44	9,21	1,12	7,40	0,11	9,44
2006	43,76	30,30	29,18	9,42	1,21	7,38	0,13	7,79
2007	38,86	33,43	31,62	9,95	1,33	8,41	0,17	7,85
2008	34,63	34,06	33,60	11,26	1,66	10,17	0,22	8,00
2009	37,78	28,99	29,86	11,48	1,62	11,03	0,31	8,80
2010	45,52	26,76	25,92	8,70	1,24	10,03	0,33	7,42
2010	45,60	27,19	26,16	8,49	1,14	9,69	0,31	7,58
2011	42,60	28,47	24,91	7,82	1,09	9,87	0,94	9,20
2012	41,22	27,99	26,60	8,91	1,17	10,13	1,64	8,94
2013	40,85	34,31	29,48	10,03	1,07	11,11	0,55	2,07
2014	35,02	38,46	34,65	11,72	1,14	10,79	0,62	2,25
2015	36,41	36,17	30,07	11,51	1,49	11,65	0,93	1,84
2016	37,78	35,46	30,45	11,70	1,27	11,48	0,38	1,93

Джерело: складено за даними Державної служби статистики (за відповідні роки) URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> [10].

За структурою експортованих послуг (табл. 5) найбільшу частку становлять транспортні послуги (54,7%), також досить високу частку займають послуги у сфері телекомунікацій, комп'ютерні та інформаційні послуги (16,3%); послуги з переробки матеріальних ресурсів (11,6%) та ділові послуги (7,9%). Найменшу частку в структурі експорту займають державні та урядові послуги. Структура імпорту розподілилася таким чином: найбільшу потребу Україна має у дер-

жавних й урядових послугах (23,8%) та у транспортних послугах інших країн (21,1%). Найменшу частку в структурі імпорту займають послуги з переробки матеріальних ресурсів (0,1%) та послуги приватним особам, культурні та рекреаційні послуги (0,1%).

Варто зазначити, що, незважаючи на суттєве перевищення експорту над імпортом послуг, існує низка послуг, які країна імпортує більше, ніж експортує, а отже, має на ці послуги підвищений попит – це по-

Таблиця 4

Топ-10 країн – імпортерів українських послуг у 2016 р.

№ з/п	Країна	Обсяг, млн дол. США	Частка від загального обсягу, %
1	Російська Федерація	3077,44	31,2
2	США	717,29	7,3
3	Швейцарія	676,67	6,9
4	Німеччина	488,44	4,9
5	Велика Британія	462,87	4,7
6	Туркменістан	348,34	3,5
7	Кіпр	239,04	2,4
8	Польща	220,57	2,2
9	Туреччина	177,30	1,8
10	Віргінські Острови (Брит.)	174,82	1,8

Джерело: складено за даними Державної служби статистики (за відповідні роки) URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> [10].

Таблиця 5

Структура експорту–імпорту послуг в Україні у 2016 р.

Найменування послуги згідно з КЗЕП	Експорт			Імпорт			Сальдо, млн дол. США
	Млн дол. США	У % до 2015 р.	У % до загального обсягу, розділу	Млн дол. США	У % до 2015 р.	У % до загального обсягу, розділу	
Усього	9631,37	98,9	100,0	5304,65	96,0	100,0	43267,16
Послуги з переробки матеріальних ресурсів	1117,33	103,6	11,6	5,29	8,3	0,1	11120,47
Послуги з ремонту та технічного обслуговування, що не віднесені до інших категорій	223,51	116,3	2,3	90,12	105,1	1,7	1333,89
Транспортні послуги	5264,15	100,0	54,7	1119,60	97,1	21,1	41445,53
Послуги, пов'язані з подорожами	220,90	109,9	2,3	574,37	96,1	10,8	-3534,73
Послуги з будівництва	293,28	100,6	3,0	59,79	148,5	1,1	2334,89
Послуги зі страхування	51,91	112,6	0,5	118,51	160,1	2,2	-665,99
Послуги, пов'язані з фінансовою діяльністю	83,14	43,6	0,9	559,78	64,0	10,6	-4766,45
Роялті та інші послуги, пов'язані з використанням інтелектуальної власності	28,64	56,2	0,3	311,95	103,4	5,9	-2833,13
Послуги у сфері телекомунікації, комп'ютерні та інформаційні послуги	1569,16	99,0	16,3	409,96	74,8	7,7	11592,00
Ділові послуги	765,33	93,7	7,9	786,31	109,3	14,8	-209,84
Послуги приватним особам, культурні та рекреаційні послуги	10,44	66,0	0,1	6,08	73,4	0,1	43,54
Державні та урядові послуги	3,58	82,6	0,0	1262,88	119,5	23,8	-12593,02

Джерело: складено за даними Державної служби статистики (за відповідні роки) URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> [10].

слуги, пов'язані з подорожами, страхуванням, фінансовою діяльністю та використанням інтелектуальної власності.

Для оцінки впливу сфери послуг на національну економіку було розраховано структуру валової доданої вартості у 2010–2015 рр. за даними національних рахунків (табл. 6).

Результати свідчать про доволі схожі значення внеску сільського господарства й переробної промисловості у формування ВДВ – 14,19% та 14,01% відповідно. У сфері послуг найбільше значення займає оптова та роздрібна торгівля – 16,22%, транспорт – 7,99%, операції з нерухомим майном – 7,28%, державне управління й оборона – 5,63%.

За умов постійного технологічного і структурного ускладнення виробництва й інтенсивної конкуренції в глобальній економіці очікується і надалі зростання попиту на послуги бізнесу, що сприяють його ринковій експансії та підвищенню конкурентоспроможності. Нині та в подальшому високим зали-

шається вплив НТП на розвиток сфери послуг. Нові технології, зокрема інформаційно-комунікаційні, найбільшою мірою відповідають специфіці виробництва багатьох послуг, а отже, знаходять широке поширення у цій сфері.

З появою Інтернету ринок послуг вийшов за межі реальної економіки, і у віртуальному просторі здійснюється реалізація значного обсягу товарів та послуг, а також формуються контакти виробників і споживачів.

У перспективі технологічний процес найімовірніше збереже ключову роль у розширенні ринків послуг, диференціації їх видів, поширенні технологічних інновацій. Диверсифікації послуг та підвищенню їх якісних характеристик сприятиме ймовірно посилення акценту у стратегіях міжнародних компаній на перебудову організаційно-управлінських моделей, удосконалення характеристик робочої сили, оскільки саме в секторі послуг простежується особ-

Таблиця 6

Структура валової доданої вартості в економіці України в основних цінах, %

Сфера	Код КВЕД-2010	Рік					
		2010	2011	2012	2013	2014	2015
Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство	A	8,42	9,49	9,05	10,03	11,65	14,19
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	B	6,65	7,56	6,73	6,33	5,72	5,63
Переробна промисловість	C	14,95	13,78	14,34	12,86	14,03	14,01
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	D	3,17	3,56	3,59	3,30	3,24	3,16
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	E	0,81	0,65	0,55	0,51	0,52	0,47
Будівництво	F	3,71	3,53	3,22	2,87	2,67	2,30
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	G	16,24	17,22	16,55	16,52	16,90	16,22
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	H	8,70	9,19	8,15	8,14	7,30	7,99
Тимчасове розміщування й організація харчування	I	0,94	0,91	0,83	0,79	0,72	0,71
Інформація та телекомунікації	J	3,46	3,42	3,58	3,77	3,81	4,30
Фінансова та страхова діяльність	K	6,42	5,19	5,03	5,16	5,11	4,00
Операції з нерухомим майном	L	6,05	6,15	6,88	7,42	7,17	7,28
Професійна, наукова та технічна діяльність	M	2,86	2,71	3,46	3,72	3,41	3,30
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	N	1,24	1,27	1,33	1,38	1,31	1,28
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	O	5,22	4,76	4,93	5,31	5,69	5,63
Освіта	P	5,60	5,29	5,92	6,07	5,50	4,90
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	Q	4,04	3,73	4,06	3,76	3,34	3,05

Джерело: складено за даними Національних рахунків України (за відповідні роки). URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> [10].

иво тісна залежність ефекту нових технологій та ринкового успіху компаній від якості та раціонального використання нематеріальних активів.

ВИСНОВКИ

Попри динамічний розвиток сфери послуг на світовому ринку донині зберігаються, порівняно з торгівлею товарами, більш численні та високі регулятивні бар'єри. Очевидно, перспективи залежать від політики лібералізації держав та їх об'єднань. Особливо важливою є діяльність СОТ, де програмою лібералізації ринків послуг передбачено усунення бар'єрів в транскордонній торгівлі, процесах руху капіталу та інших формах обміну послугами.

Однак довгострокова тенденція переважного зростання послуг, на наш погляд, має суттєві обмеження, перш за все, через досягнення вже дуже високої частки послуг у ВВП розвинених країн при досить сталих пропорціях їх економік у рамках трисекторної моделі: аграрний сектор, індустріальний сектор і сектор послуг. Частка сектора послуг в країнах «великої сімки», за даними ОЕСР, сягає 72% [8]. Тому ймовірною тенденцією розвитку послуг у майбутньому може бути його загальне уповільнення, структурне вдосконалення в розвинутих державах і зростання в інших групах країн.

Подальше збільшення масштабів торгівлі послугами, особливо в таких трудомістких галузях, як будівництво і морське судноплавство, може сприяти залученню трудових ресурсів країн з перехідною економікою і країн, що розвиваються. Крім того, лібералізація торгівлі послугами обумовлює підвищення конкурентоспроможності інших галузей, в яких вони використовуються як вхідні фактори виробництва. Зокрема, для розвитку національних підприємств обробної промисловості вагомим значенням набуває дешевий та надійний доступ до глобальних телекомунікацій і транспортних систем з метою підтримки конкурентоспроможності експортного виробництва з урахуванням тенденцій до більш швидкого старіння продукції. Останнє є результатом скорочення довговічності виробів і використання продукції за формулою «точно в час», адже іноземні покупці мають бути впевнені в тому, що постачальник зможе вчасно поставити необхідні товари. Неefективні транспортні системи можуть перешкодити вітчизняним товаровиробникам приєднатися до глобальних виробничих мереж.

Для посилення присутності України на міжнародному ринку послуг необхідною залишається активізація експортного потенціалу тих галузей, які найбільшою мірою відповідають сучасним тенденціям розвитку сервісної економіки. У даному випадку мова йде передусім про високотехнологічні послуги, одним із перспективних напрямів розвитку яких є аутсорсинг. Разом з тим, низький рівень фінансування НДДКР (0,16% у 2016 р.) вказує на зростання загроз інноваційній безпеці держави. У 2016 р. ІТ-індустрія з

оборотом у розмірі 2,5 млрд дол. США зайняла 2-е місце в експорті послуг і 3-є місце в експорті товарів і послуг, поступившись сільському господарству і транспортній сфері. Нині в Україні також розміщені офіси цілого ряду іноземних корпорацій, зокрема Aricent, SAP, Boeing, Huawei, Ericsson Oracle, Siemens і Teleperformance та ін. Актуальним залишається й національна транспортна система, яка потребує подальшої інтеграції до європейського простору, адже наявний транзитний потенціал (за винятком переважно трубопровідного транспорту) використовується неповною мірою, особливо у сфері повітряних і морських перевезень. Вищезазначене вказує на наявність резервів для розширення потенціалу сфери послуг в економіці України. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Структурні трансформації у світовій економіці: виклики для України: аналітична доповідь/В. Сіденко (керівник проекту) та ін. Київ: Заповіт, 2017. 182 с.

2. Геєць В., Гриценко А. Економіка та суспільство: непізнані грані взаємовпливу (роздуми над прочитаним). *Економіка України*. 2012. № 3. С. 4–24.

3. Моделі ідентифікації макроекономічних дисбалансів в Україні: кол. моногр./за ред. М. І. Скрипниченко. Київ, 2015. 544 с.

4. Реконструктивний економічний розвиток: основні напрями, ефективність і соціальна справедливність: монографічний збірник/за ред. акад. НАН України Гейця В. М., чл. кор. НАН України Гриценка А. А. Київ, 2016. 240 с.

5. Система національних рахунків. Нью-Йорк, Женева, 2008. Глава 6. URL: <http://www.cisstat.com/rus/SNA2008Russian.pdf>

6. Бережна Г. В. Особливості експорту та імпорту послуг України. *Держава та регіони*. 2013. № 1. С. 35–40.

7. Мельник Т. М. Особливості та напрями розвитку міжнародної торгівлі будівельними послугами. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. № 4. С. 14–18.

8. Єріна І. В. Збалансованість зовнішньої торгівлі послугами на окремих сегментах українського ринку. *Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Сер.: Економіка*. 2014. № 1. С. 104–108.

9. Офіційний сайт Організації економічного співробітництва та розвитку. URL: <http://www.oecd.org>

10. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>

REFERENCES

Berezhna, H. V. "Osoblyvosti eksportu ta importu posluh Ukrainy" [Features of export and import of services of Ukraine]. *Derzhava ta rehiony*, no. 1 (2013): 35-40.

Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. <http://www.ukrstat.gov.ua>

Heiets, V., and Hrytsenko, A. "Ekonomika ta suspilstvo: nepoznani hrani vzaiemovplyvu (rozдумы nad prochytanyim)" [Economy and society: unidentified facets of mutual influence (reflection over read)]. *Ekonomika Ukrainy*, no. 3 (2012): 4-24.

Melnyk, T. M. "Osoblyvosti ta napriamy rozvytku mizhnarodnoi torhivli budivelnymy posluhamy" [Features and direc-

tions of development of international trade in construction services]. *Investytsii: praktyka ta dosvid*, no. 4 (2017): 14-18.

Modeli identyfikatsii makroekonomichnykh dysbalansiv v Ukraini [Models of Identification of Macroeconomic Imbalances in Ukraine]. Kyiv, 2015.

Ofitsiyniy sait Orhanizatsii ekonomichnoho spivrobitnytstva ta rozvytku. <http://www.oecd.org>

Rekonstruktyvnyi ekonomichnyi rozvytok: osnovni napriamy, efektyvnist i sotsialna spravedlyvist [Reconstructive Economic Development: Key Directions, Effectiveness and Social Justice]. Kyiv, 2016.

"Systema natsionalnykh rakhunkiv. Niu-York, Zheneva, 2008" [System of national accounts. New York, Geneva, 2008]. <http://www.cisstat.com/rus/SNA2008Russian.pdf>

Sidenko, V. et al. *Strukturni transformatsii u svitovii ekonomitsi: vyklyky dlia Ukrainy: analitychna dopovid* [Structural Transformations in the World Economy: Challenges for Ukraine: An Analytical Report]. Kyiv: Zapovit, 2017.

Yerina, I. V. "Zbalansovanist zovnishnyoi torhivli posluhamy na okremykh sehmentakh ukrainaskoho rynku" [Balance of foreign trade in services on separate segments of the Ukrainian market]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu im. Tarasa Shevchenka. Ser.: Ekonomika*, no. 1 (2014): 104-108.

УДК 338.48(477+44)

ПЕРСПЕКТИВИ СПІВРОБІТНИЦТВА МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ФРАНЦІЄЮ В ГАЛУЗІ НОСТАЛЬГІЧНОГО ТУРИЗМУ

©2018 ДЕХТЯР Н. А., ПУДРОВСЬКА М. М.

УДК 338.48(477+44)

Дехтяр Н. А., Пудровська М. М. Перспективи співробітництва між Україною та Францією в галузі ностальгичного туризму

У статті розглянуто різноманітні підходи до тлумачення терміна «ностальгичний туризм», визначено проблеми семантичного аналізу даного поняття, його видової класифікації та, відповідно, підходів щодо практичної організації ностальгичних турів. Співробітництво між Україною і Францією в галузі зовнішньої торгівлі оцінюється як підґрунтя інтенсифікації туристичної діяльності. Надано аналіз двосторонніх туристичних потоків у макроекономічному вимірі. Доведено, що мотиви, які спонукають до ностальгичних турів, можуть містити в собі складові багатьох інших видів туризму, і тому виділення ностальгичного туризму в цілковито самостійний вид у системі традиційної класифікації не завжди є доцільним.

Ключові слова: ностальгичний туризм, співробітництво між Україною і Францією, аналіз двосторонніх туристичних потоків, мотивація подорожей.

Рис.: 1. **Табл.:** 2. **Бібл.:** 15.

Дехтяр Надія Анатоліївна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри туризму, Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця (пр. Науки, 9а, Харків, 61166, Україна)

E-mail: nadiya.dekhtyar@m.hneu.edu.ua

Пудровська Марина Михайлівна – аспірантка кафедри туризму, Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця (пр. Науки, 9а, Харків, 61166, Україна)

E-mail: mersea.pudra@gmail.com

УДК 338.48(477+44)

Дехтярь Н. А., Пудровская М. М. Перспективы сотрудничества между Украиной и Францией в сфере ностальгического туризма

В статье рассмотрены различные подходы к толкованию термина «ностальгический туризм», определены проблемы семантического анализа данного понятия, его видовой классификации и, соответственно, подходов к практической организации ностальгических туров. Сотрудничество между Украиной и Францией в области внешней торговли оценивается как основа интенсификации туристической деятельности. Представлен анализ двусторонних туристических потоков на макроэкономическом уровне. Доказано, что мотивы, побуждающие к ностальгическим турам, могут содержать в себе составляющие многих других видов туризма, и поэтому выделение ностальгического туризма в совершенно самостоятельный вид в системе традиционной классификации не всегда целесообразно.

Ключевые слова: ностальгический туризм, сотрудничество между Украиной и Францией, анализ двусторонних туристических потоков, мотивация путешествий.

Рис.: 1. **Табл.:** 2. **Библ.:** 15.

Дехтярь Надежда Анатольевна – кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры туризма, Харьковский национальный экономический университет им. С. Кузнеця (пр. Науки, 9а, Харьков, 61166, Украина)

E-mail: nadiya.dekhtyar@m.hneu.edu.ua

Пудровская Марина Михайловна – аспирантка кафедры туризма, Харьковский национальный экономический университет им. С. Кузнеця (пр. Науки, 9а, Харьков, 61166, Украина)

E-mail: mersea.pudra@gmail.com

UDC 338.48(477+44)

Dekhtyar N. A., Pudrovska M. M.

The Prospects of Cooperation Between Ukraine and France in the Sphere of Nostalgic Tourism

The article considers different approaches to interpretation of the term of «nostalgic tourism», identifies the problems of semantic analysis of this concept, its type classification and, accordingly, approaches to the practical organization of nostalgic tours. Cooperation between Ukraine and France in the field of foreign trade is evaluated as the basis of intensification of tourism activity. An analysis of the bilateral tourist flows at the macroeconomic level is provided. It has been proved that the motives, inducing to nostalgic tours, can contain components of many other kinds of tourism, and therefore allocation of nostalgic tourism in a completely independent kind in terms of the traditional classification system is not always appropriate.

Keywords: nostalgic tourism, cooperation between Ukraine and France, analysis of the bilateral tourist flows, motivation of travels.

Fig.: 1. **Tbl.:** 2. **Bibl.:** 15.

Dekhtyar Nadiya A. – PhD (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Tourism, Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics (9a Nauky Ave., Kharkiv, 61166, Ukraine)

E-mail: nadiya.dekhtyar@m.hneu.edu.ua

Pudrovska Maryna M. – Postgraduate Student, Department of Tourism, Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics (9a Nauky Ave., Kharkiv, 61166, Ukraine)

E-mail: mersea.pudra@gmail.com